

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 16. listopadu 2021 ve věci č. 698/19 – *Särgava proti Estonsku*

Senát třetí sekce rozhodl čtyřmi hlasy proti třem, že zabavením notebooku a mobilního telefonu, pořízením kopií dat a jejich zkoumáním pro účely trestního řízení proti advokátovi, došlo k porušení jeho práva na respektování privilegované korespondence chráněné článkem 8 Úmluvy, jelikož vnitrostátní právo neobsahovalo dostatečné procesní záruky a mechanismy umožňující rozlišit elektronická data související s výkonem advokacie od ostatních.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel byl advokátem a partnerem v advokátní kanceláři. Kromě toho podnikal a byl členem řídících orgánů a akcionářem několika obchodních společností. V říjnu 2016 bylo zahájeno vyšetřování řetězce těchto společností pro podezření, že jsou využívány k praní špinavých peněz. Stěžovatel byl od počátku podezřelý z účasti na aktivitách organizované zločinecké skupiny. V průběhu trestního řízení byl na žádost státního zástupce soudcem vydán příkaz k prohlídce stěžovatelovy advokátní kanceláře, domova a osobních vozů za účelem získání relevantních informací. Domovní prohlídce byl přítomen jím zmocněný advokát a manželka, prohlídce advokátní kanceláře sám stěžovatel. Zabaven mu byl mobilní telefon, který se našel ve vozidle, a notebook nalezený v bytě. O zabavení obou nosičů elektronických dat byly vyhotoveny protokoly. V následujících dnech policie pořídila kopie veškerého obsahu těchto zařízení, načež byla stěžovateli navracena. S odstupem asi dvou týdnů stěžovatel upozornil, že mobilní telefon i notebook sloužily k poskytování právních služeb. Požádal proto policejní orgán, aby zachovával nedotknutelnost těchto zařízení, nepoužíval zkopírovaný obsah jako důkaz v trestním řízení a neprodleně jej smazal. Jeho žádosti nebylo vyhověno. Policejní orgán vyrozuměl stěžovatele, že elektronická data budou prolustrována s pomocí klíčových slov, přičemž dokumenty bez důkazní hodnoty budou vymazány. Stěžovatel neuspěl ani s dalšími opravnými prostředky. V době podání stížnosti k Soudu nebylo trestní řízení skončeno.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel odkazoval na důvěrnost komunikace mezi advokátem a klienty a nedotknutelnost nosičů dat, které se týkají poskytování právních služeb. Namítal, že zabavením notebooku a mobilního telefonu a jejich následným prohledáním byla porušena jeho práva zakotvená v článku 8 Úmluvy.

Soud úvodem podtrhl, že stěžovatel nenamítá nezákonnost samotných prohlídek, nýbrž pouze zabavení a způsob prohledání elektronických přístrojů. Těmito událostmi podle Soudu skutečně došlo k zásahu do jeho práva na respektování korespondence ve smyslu článku 8 Úmluvy. Skutečnost, že se stěžovatel během prohlídky ani bezprostředně po ní nedovolával ochrany důvěrné komunikace, na tomto zjištění nic nemění. Státní zástupce si velmi dobře uvědomoval, že stěžovatel je advokátem. V návrhu na povolení prohlídek také výslovně upozornil, že se šetření může dotknout informací požívajících zvýšené míry důvěrnosti a ochrany.

Co se týče požadavku zákonnosti, Soud připomněl, že jakékoliv opatření zasahující do práv chráněných článkem 8 Úmluvy musí mít základ ve vnitrostátním právu. To však nestačí. Dané ustanovení vyžaduje, aby právní základ splňoval určité kvalitativní znaky. Mimo jiné musí být právní úprava předvídatelná, tj. formulovaná dostatečně jasně, aby adresátům právních norem umožnila předjímat, jaké následky bude mít její nerespektování (*Big Brother Watch a ostatní proti Spojenému království*, č. 58170/13, rozsudek velkého senátu ze dne 25. května 2021, § 332). V kontextu prohlídek a zabavování věcí musí vnitrostátní právo jednotlivci poskytovat dostatečnou ochranu proti

svévolným zásahům do práv. Adresáti norem musí mít dostatečné informace o okolnostech a podmínkách, za kterých jsou orgány veřejné moci oprávněny uchýlit se k použití takových opatření (*Golovan proti Ukrajině*, č. 41716/06, rozsudek ze dne 5. července 2012, § 57). Soud v minulosti uznal význam konkrétních procesních záruk, pokud jde o ochranu důvěrnosti komunikace mezi advokáty a jejich klienty (*Saber proti Norsku*, č. 459/18, rozsudek ze dne 17. prosince 2020, § 51; *Sommer proti Německu*, č. 73607/13, rozsudek ze dne 27. dubna 2017, § 56; *Kadura a Smaliy proti Ukrajině*, č. 42753/14 a 43860/14, rozsudek ze dne 21. ledna 2021, § 144–145). Úmluva ale nezakazuje, aby byly advokátům ukládány povinnosti, které se mohou týkat i vztahů s jejich klienty. Jde zejména o případy, kdy existují věrohodné důkazy o účasti advokáta na trestném činu nebo v souvislosti se snahou potírat některé praktiky. Právě proto je ovšem nezbytné stanovit pro taková opatření přísný právní rámec, protože advokáti zaujímají výsadní postavení při výkonu spravedlnosti (*André a ostatní proti Francii*, č. 18603/03, rozsudek ze dne 24. července 2008, § 42).

V projednávané věci měl zásah oporu v ustanovení trestního řádu. Co se týče „kvality“ vnitrostátní úpravy, Soud uznal, že v estonském právním řádu jsou k dispozici určité procesní záruky ve vztahu k prohlídkám a zabavování komunikace jak obecně, tak u prohlídek advokátních kanceláří. Vyzdvihl zejména zakotvení neporušitelnosti nosičů dat, pokud se vztahují k poskytování právních služeb. Toto pravidlo ovšem, jak plynulo z jiných ustanovení právního řádu a judikatury, nebylo absolutní a připouštělo výjimky tam, kde byl sám advokát podezřelý z páchání trestné činnosti. Soud sice měl určité pochybnosti ohledně toho, zda byla relevantní právní úprava dostatečně předvídatelná, blíže se ale touto otázkou nezabýval, jelikož dospěl k závěru, že neobsahovala dostatečné procesní záruky proti svévolným a nepřiměřeným zásahům do privilegované korespondence advokátů.

Soud předně shrnul existující záruky. Podle právní úpravy mohla být prohlídka uskutečněna jen při existenci důvodného podezření, že se v místě nachází předmět významný z hlediska trestního řízení. Příkaz k prohlídce musel stanovit, o jakou jde věc, místo a důvody prohlídky. Prohlídku prostor advokátní kanceláře musel povolit soudce a provést ji šlo jen v přítomnosti dotčeného nebo jím pověřeného advokáta. Přítomnost advokáta už však podle trestního řádu nebyla zapotřebí u prohlídky prostor, které nejsou advokátní kanceláří, včetně obydlí a vozidel advokáta.

Klíčový problém Soud spatřoval v absenci praktických pravidel na ochranu privilegované korespondence za okolností, které nastaly v projednávané věci. Právní úprava totiž nestanovila postup, jak by měly orgány ze zabavených elektronických nosičů dat, respektive jejich kopií, provést filtraci obsahu podle toho, co spadá pod režim zvýšené úrovně ochrany, jehož požívá privilegovaná komunikace mezi advokátem a jeho klienty. Otázka, jak provést dostatečně zacílené filtrování zabaveného materiálu dle obsahu, je o to palčivější, když se neprovádí jeho třídění při samotné prohlídce, ale orgány si pořizují kopie veškerého obsahu elektronických nosičů dat. Soud v této souvislosti připustil, že pořízení těchto kopií lze považovat za procesní záruku proti případné manipulaci s obsahem dat (*Kolesnichenko proti Rusku*, č. 19856/04, rozsudek ze dne 9. dubna 2009, § 43). Výhodou této praxe je také skutečnost, že příslušníci dotčené profese nejsou omezeni ve svých právech po delší než nezbytnou dobu, jako by tomu bylo v případě zabavení elektronických nosičů dat po dobu celého vyšetřování. Vnitrostátním právem stanovená povinnost advokáta oddělit nosiče dat související s poskytováním právních služeb a jasně označovat spisy klientů by dle Soudu mohly významně napomoci filtrování pouze relevantních dat. Tyto povinnosti by však musely být striktně dodržovány, což nebyl případ stěžovatele. Soud dále vyzdvihl potřebu zabránit neoprávněnému přístupu k privilegovaným datům od okamžiku zabavení až do jejich vrácení nebo zničení.

V projednávané věci neobsahoval příkaz k domovní prohlídce vydaný soudcem žádnou zmínku o potřebě ochrany možného materiálu chráněného důvěrností komunikace advokáta a jeho klientů (*Kruglov a ostatní proti Rusku*, č. 11264/04 a 15 dalších, rozsudek ze dne 4. února 2020, § 128–129). Tak tomu bylo i přesto, že žádost státního zástupce o vydání příkazu k domovní prohlídce obsahovala zmiňovala, že by zabavené věci mohly obsahovat informace, které souvisejí s profesní činností stěžovatele coby advokáta, třebaže nejsou relevantní v kontextu probíhajícího trestního řízení. Ačkoli

byl stěžovatel ujištěn, že prohledávání obsahu jeho notebooku a mobilního telefonu bude probíhat na základě metody vyhledávání klíčových slov – a takto bylo skutečně postupováno – tato povinnost nevyplývala z vnitrostátních právních předpisů. Rozhodnutí, jakým způsobem provést třídění obsahu zabavených údajů, včetně výběru metody vyhledávání relevantních klíčových slov, bylo zcela ponecháno na úvaze vyšetřovacích orgánů. Některá klíčová slova použitá pro vyhledávání (jako např. „finanční rok“) byla nadto značně široká. Vnitrostátní úprava nestanovila ani požadavek, aby byl stěžovatel samotnému prohledávání nosičů dat dle klíčových slov účasten. Vnitrostátní právo podle Soudu neřešilo ani otázku, jak by měly být řešeny případné spory mezi vyšetřovacími orgány a stěžovatelem ohledně vhodné metody filtrace obsahu elektronických dat a volby klíčových slov. Právní úprava by nadto měla obsahovat postup, jak reagovat na případné námitky advokáta, že zvolené řešení může narušit důvěrnost privilegované korespondence.

Soud nedisponoval informacemi, které by svědčily o tom, že privilegovaná komunikace byla za daných okolností skutečně ohrožena. Neexistence dostatečných procesních záruk však sama o sobě odůvodnila závěr Soudu o porušení požadavku zákonnosti. Článek 8 Úmluvy tedy byl porušen.

III. Oddělená stanoviska

Soudce Pavli připojil k rozsudku souhlasné stanovisko. V něm zdůraznil, že není potřeba dokazovat, že osobě v důsledku zabavení a prohledání privilegované komunikace vznikla „skutečná újma“, neboť ta má být presumována. Dále vyzdvihl, že na rozdíl od evidence fyzických spisů nelze v době digitálních technologií očekávat a požadovat, aby advokáti striktně oddělovali osobní a profesní komunikaci.

Soudci Ravarani, soudkyně Seibert-Fohr a soudce Zünd ve svém odděleném stanovisku vyjádřili názor o nepřijatelnosti stížnosti, jelikož stěžovatel o sobě nemohl tvrdit, že se stal „obětí“ porušení článku 8 Úmluvy. Poukázali na zákon o advokacii, dle něhož byl jakožto advokát povinen uchovávat data týkající se poskytování právních služeb odděleně od soukromé komunikace. Účinnost takové normy je nutně podmíněna dodržováním této povinnosti. Stěžovatel toho nedbal, a neměl by těžit ze svého protiprávního jednání (zásada *nemo auditur turpitudinem suam allegans*). Dále poukázali na liknavost stěžovatele, který teprve se značným zpožděním přispěchal s argumentací, že zabavené materiály obsahují privilegovanou komunikaci, a skutečnost, že nedoložil vznik žádné skutečné újmy.